

XALQARO PUL –MOLIYA MUNOSABATLARI

Azizbek Oltinboyev

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Iqtisodiyot” fakulteti 2-bosqich talabasi)*

Yo’ldoshev Xudoynazar

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Iqtisodiyot” fakulteti 2-bosqich talabasi)*

Normuxammadov Diyorbek

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Iqtisodiyot” fakulteti 2-bosqich talabasi)*

Usmonov Murodbek

*(Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
“Iqtisodiyot” fakulteti assistenti, ilmiy rahbar)*

Annotatsiya: *Xalqaro pul-moliya tizimining arxitekturasi - bu jahon iqtisodiyoti o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishga qanchalik yaqin kelishini, inqiroz va buzilishlar xavfi qanchalik jiddiyligini belgilab beradi. Ushbu maqolada biz xalqaro hamkorlik aloqalarini alohida ta’kidlamoqchimiz faqat ishlab chiqarish, inflyatsiya bilan emas, balki moliyaviy shart-sharoitlar bilan pul tizimi, va aksariyat hisoblar uchun asosiy bo‘lgan to‘lov balansi maqsadlari.*

Kalit so‘zlar: *oltin standarti, valyuta, Xalqaro valyuta fondi, Xalqaro moliya bozorlari, kapital, Jahon banki, pul-kredit siyosati, Jahon banki, Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki, kreditorlar, investorlar.*

INTERNATIONAL MONETARY-FINANCIAL RELATIONS

Azizbek Oltinboyev

*(2nd year student of the Samarkand Institute of Economics and
Service, Faculty of Economics)*

Yuldoshev Khudoynazar

(2nd year student of the Samarkand Institute of Economics and Service, Faculty of Economics)

Normukhammadov Diyorbek

(2nd year student of the Samarkand Institute of Economics and Service, Faculty of Economics)

Usmanov Muradbek

(Samarkand Institute of Economics and Service, assistant professor of the "Economics" faculty, scientific director)

***Abstract:** The architecture of the international monetary system determines how close the world economy is to realizing its potential, and how serious the risk of crises and disruptions is. In this article, we will focus on the international cooperation, not only with production, inflation, but also with financial conditions, the monetary system, and the balance of payments objectives that are fundamental to most calculations.*

***Keywords:** gold standard, currency, International Monetary Fund, International financial markets, capital, World Bank, monetary policy, World Bank, International Bank for Reconstruction and Development, creditors, investors.*

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ВАЛЮТНО-ФИНАНСОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Азизбек Олтинбоев

(студент 2 курса Самаркандского института экономики и сервиса, экономический факультет)

Юлдошев Худойназар

(студент 2 курса Самаркандского института экономики и сервиса, экономический факультет)

Нормухаммадов Диёрбек

(студент 2 курса Самаркандского института экономики и сервиса, экономический факультет)

Усманов Муродбек

*(ассистент, научный руководитель, экономический факультет,
Самаркандский институт экономики и сервиса)*

Аннотация: Архитектура международной валютной системы определяет, насколько близка мировая экономика к реализации своего потенциала и насколько серьезен риск кризисов и сбоев. В этой статье мы сосредоточимся на международном сотрудничестве не только с производством, инфляцией, но и с финансовыми условиями, валютной системой и целями платежного баланса, которые являются основополагающими для большинства расчетов.

Ключевые слова: золотой стандарт, валюта, Международный валютный фонд, международные финансовые рынки, капитал, Всемирный банк, денежно-кредитная политика, Всемирный банк, Международный банк реконструкции и развития, кредиторы, инвесторы.

Kirish.

Barcha xalqaro pul tizimlarini loyihalashdagi asosiy cheklovlar quyidagilardir:

mamlakat quyidagi uchta xususiyatdan ikkitasidan foydalanishi mumkin bir vaqtning o'zida, lekin uchalasiga ham emas: almashuv kursining barqarorligi, transchegaraviy erkinliklar va pul-kredit siyosatining ichki maqsadlarga birlamchi yo'naltirilishi. Bir asrdan ko'proq vaqt davomida, pul muammosini hal qilish uchun harakatlar vaqt va makonda turlicha bo'lib, aralash muvaffaqiyatga erishdi. Misol uchun, XIX asr oxiri va XX asr boshlarida oltin standarti o'zgarmas ayirboshlash kurslarini nazarda tutgan, chunki barcha oltin standartidagi markaziy banklar o'z valyuta kurslarini belgilagan valyutalarning oltin bilan ifodalangan qiymatlari. Xalqaro kapital mobilligi bilan birgalikda, biroq, oltin standarti avtonom pul-kredit siyosatini amalga oshirib bo'lmashligini anglatardi.

Xalqaro pul tizimi mamlakatlarning siyosiy chegaralar orqali qarz olish, qarz berish, sotib olish, sotish va to'lovlarni amalga oshirish uchun asos bo'lib

xizmat qiladigan tuzilmadir.

Bu tuzilma to'lov balansi nomutanosibligining qanday hal etilishini belgilaydi.

Ko'plab tuzilmalar mavjud bo'lib, ularning aksariyati u yoki bu shaklda sinovdan o'tgan. Ayirboshlash kursining o'zgaruvchanligining oshishi so'nggi 40-yildagi asosiy iqtisodiy o'zgarishlardan biridir. Amaldagi qisman suzuvchi va qisman qat'iy lashtirilgan tizimda valyuta kurslarining o'zgarishi natijasida real va qog'oz tebranishlari sodir bo'ladi. Biz xalqaro valyuta tizimi, valyuta foydasi va zarari bo'yicha hisob va soliq qoidalari, valyuta kursi o'zgarishining kelgusidagi pul oqimlari va bozor qiymatlariga iqtisodiy ta'siri to'g'risidagi tushunchalarimizni takomillashtirar ekanmiz, valyuta kursi tebranishlarini prognoz qilish va ularga munosabat bildirish siyosati hali ham rivojlanmoqda.

O'zgaruvchan valyuta kursi xavfni oshirsa-da, ular birja xavfini boshqarishni to'g'ri tushunsa, firmalar va investorlar uchun foyda olish imkoniyatlarini ham yaratadi. Biroq, valyuta xavfini boshqarish uchun menejment birinchi navbatda xalqaro pul tizimi qanday ishlashini tushunishi kerak. Xalqaro pul tizimi - bu valyuta kurslarini belgilash, xalqaro savdo va kapital oqimlarini hisobga olish, to'lov balansi (TB) ga tuzatishlar kiritish amalga oshiriladigan tuzilmadir. Shuningdek, ushbu muddat jahon valyutasi, pul bozorlari, qimmatli qog'ozlar, ko'chmas mulk va tovar bozorlarini o'zaro bog'laydigan barcha vositalar, institutlar va bitimlarni qamrab oladi.

Valyuta terminologiyasi. Ushbu bo'limni o'qishda chalkashliklarning oldini olish uchun avvalo ba'zi atamalarni ko'rib chiqaylik: chet el valyutasi almashinuv kursi yoki oddiy qilib aytganda almashinuv kursi - bu bir mamlakat valyutasining boshqa valyuta yoki tovar (odatda oltin yoki kumush) birliklaridagi narxidir. Agar biror mamlakat hukumati, masalan, Argentina, o'z valyutasi - pesoning boshqa valyutalarga nisbatan almashinuv kursini tartibga solsa, bu tizim yoki rejim qat'iy yoki boshqariladigan valyuta kursi rejimi deb tasniflanadi. Valyutaning belgilangan yoki birlashtirilgan kursi ko'pincha uning par qiymati deb ataladi. Agar hukumat o'z valyutasining qiymatlanishiga hech qanday tarzda

aralashmasa, biz bu valyutani suzuvchi yoki moslashuvchan deb tasniflaymiz.

Spot almashuv kursi - bu xorijiy valyutaning darhol yoki banklararo operatsiyalar uchun ikki kun ichida yetkazib berilishi uchun belgilangan narxdir. Masalan, ¥114/\$ Yaponiya iyenasi va AQSH dollari o'rtasidagi ayirboshlash kursini ifodalaydi. Bu shuni anglatadiki, bir AQSH dollarini darhol olish uchun 114 iyena to'lashimiz kerak bo'ladi.

Xalqaro pul tizimi. Asrlar davomida valyutalar oltin va boshqa ko'rinishda aniqlangan qiymat ob'ektlari va xalqaro valyuta tizimi turli xalqaro shartnomalarning predmeti bo'lgan. Ushbu tizimlarni ko'rib chiqish bugungi tizimni tushunish va mavjud tizimdagi zaif tomonlarni va taklif qilingan o'zgarishlarni baholash uchun foydali istiqbolni beradi.

Xalqaro valyuta fondi. Amaldagi xalqaro moliya tizimining eng muhim ishtirokchilaridan biri bo'lgan xalqaro valyuta jamg'armasi adolatli almashinuv amaliyoti kodeksini boshqarish va to'lov balansida qiyinchiliklarga duch kelgan a'zo mamlakatlarga kompensatsion moliyaviy yordam ko'rsatish uchun yaratilgan. Xalqaro valyuta jamg'armasining roli uning kelishuv moddalarida aniq ko'rsatilgan:

- Xalqaro valyuta muammolari bo'yicha maslahat va hamkorlik qilish uchun mexanizmlarni ta'minlaydigan doimiy muassasa orqali xalqaro valyuta hamkorligini ta'minlash.
- Xalqaro savdoning kengayishi va muvozanatli o'sishiga ko'maklashish va shu bilan yuqori darajadagi bandlik va real daromadlarni targ'ib qilish va qo'llab-quvvatlashga hamda iqtisodiy siyosatning asosiy maqsadi sifatida barcha a'zolarning ishlab chiqarish resurslarini rivojlantirishga hissa qo'shish.
- Birja barqarorligini ta'minlash, a'zolar o'rtasida tartibli almashinuv tartibini saqlash va raqobatbardosh birja amortizatsiyasini oldini olish.
- A'zolar o'rtasidagi joriy operatsiyalar bo'yicha va jahon savdosining o'sishiga to'sqinlik qiluvchi valyuta cheklovlarini bartaraf etishda ko'p tomonlama to'lovlar tizimini yaratishga ko'maklashish.

- Jamg'arma mablag'larini tegishli kafolatlar ostida taqdim etish orqali a'zolarga ishonchni oshirish, shu bilan ularga a'zolarning milliy yoki xalqaro to'lov balansiga putur yetkazadigan choralarni qo'llamasdan to'lov balansidagi noto'g'ri tuzatishlarni tuzatish imkoniyatini berish.

XVFGa a'zo bo'lganida, u o'z valyutasining nominal qiymatini oltin yoki AQSh dollarida taqdim etishi shart. Ushbu qiymat o'rnatilgandan so'ng, u har qanday yo'l bilan faqat 1 foizga o'zgaradi va har qanday o'zgarishlar XVFnig ruxsatini talab qiladi. Keyin boshqa a'zolar bilan barcha operatsiyalar shu darajada amalga oshiriladi.

Jahon banki. Jahon banki iqtisodiy rivojlanish maqsadlarida past va o'rta daromadli mamlakatlar hukumatlariga kreditlar va grantlar beradigan xalqaro moliya instituti hisoblanadi. Jahon banki Jahon banki guruhiga tegishli besh xalqaro tashkilotdan ikkitasi Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki va Xalqaro taraqqiyot assotsiatsiyasining umumiy nomidir. 1944-yilda Bretton-Vuds konferentsiyasida Xalqaro valyuta jamg'armasi bilan birgalikda tashkil etilgan. Sekin boshlanganidan so'ng, uning birinchi krediti 1947-yilda Frantsiyaga berildi. Dastlabki yillarda u birinchi navbatda Yevropani qayta qurishga e'tibor qaratdi. Vaqt o'tishi bilan u rivojlanayotgan dunyo mamlakatlariga kreditlar berishga e'tibor qaratdi. 1970-yillarda Jahon banki rivojlanishga ko'maklashish missiyasini qashshoqlikni qisqartirishga yo'naltirilganligi sifatida qayta kontseptsiyalashtirdi. 2022 yildan boshlab Jahon bankini prezident va 25 nafar ijrochi direktor, shuningdek, 29 ta turli vitse-prezidentlar boshqaradi. Xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki ravishda 189 davlatga a'zo. AQSh, Yaponiya, Xitoy, Germaniya va Buyuk Britaniya eng ko'p ovoz berish huquqiga ega. Bank rivojlanayotgan mamlakatlarga qashshoqlikni kamaytirishga yordam berish maqsadida kreditlar ajratadi. Bank bir qancha global hamkorlik va tashabbuslar bilan shug'ullanadi va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashda rol o'ynaydi. Jahon banki o'z nashrlari uchun Ochiq bilimlar omboriga mezbonlik qiladi.

Xalqaro moliya bozorlari. Xalqaro moliya bozori elliginchi yillarning o'rtalarida tug'ilgan va asta-sekin hajmi va ko'lami bo'yicha o'sgan. Xalqaro

moliya bozorlariga xalqaro banklar, yevrokurrencya bozori, xalqaro fond bozori kiradi. Xalqaro banklar xalqaro biznesni moliyalashtirishda ham tijorat banklari, ham investitsiya banklari sifatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aksariyat xalqaro banklar turli mamlakatlarda joylashgan banklar o'rtasidagi o'zaro vakillik munosabatlari orqali amalga oshiriladi. Ammo hozir bir kun katta bank xalqaro raqobat qilish, ularning qobiliyatini yaxshilash uchun, ular o'z xorijdagi operatsiyalarini bor, ularning operatsiyalarini xalqaro qilgan. Yevrokurrencya bozori dastlab Euro/dollar bozori deb nomlangan bo'lib, u ortiqcha naqd pulni samarali va qulay tarzda saqlashga yordam beradi va korporativ aylanma mablag'lar ehtiyojlarini, shu jumladan import va eksportni moliyalashtirish uchun qisqa muddatli bank kreditlarini jalb qilishga yordam beradi. Xalqaro moliya bozorlari har bir mamlakatning moliyaviy bozorlari va har qanday mamlakat vakolatidan tashqaridagi mustaqil bozorlarni bog'laydigan aloqalarni ta'minlaydi. Xalqaro moliya bozorining yuragi valyuta bozori tomonidan boshqariladi, bu yerda xorijiy valyuta xalqaro savdo va investitsiyalar bilan ifodalanadi. Demak, tovarlar va xizmatlarni sotib olish valyutani sotib olishdan oldin amalga oshiriladi.

Xorijiy valyuta savdosining keskin o'sishining sabablari quyidagilar:

- Xalqaro kapital oqimlarini tartibga solish - Hukumatning asosiy cheklovlarisiz valyuta va kapitalni butun dunyo bo'ylab ko'chirish juda oddiy.
- Texnologiya va tranzaksiya xarajatlarining samaradorligi - Texnologiyadagi yutuqlar nafaqat ma'lumotni tarqatishda, balki almashinuv yoki savdoni amalga oshirishda ham sodir bo'ladi. Bu, ushbu bozorlardagi shaxslarning bir lahzali arbitrajni amalga oshirish qobiliyatiga katta ta'sir ko'rsatdi.
- Bozorning o'sishi - Moliya bozorlari so'nggi yillarda tobora beqaror bo'lib qoldi. Qimmatli qog'ozlar qiymati va foiz stavkalarida tezroq o'zgarishlar mavjud bo'lib, kapitalni tezroq sur'atlarda o'tkazish ishtiyoqini oshiradi.

Xalqaro moliya bozorlaridagi so'nggi o'zgarishlar. Moliya bozorining so'nggi o'zgarishlari ham moliya bozorlarining turli segmentlari o'rtasidagi tafovutni yo'qotdi. Kreditorlar va investorlar endi yaxshi moliyaviy operatsiyalar

uchun bir-biri bilan raqobatlashadilar. Bundan tashqari, qarz oluvchilar endi bozorning muayyan segmentlariga e'tibor qaratish o'rniga, butun bozorda mavjud bo'lgan eng yaxshi bitimlarni tuzishlari mumkin. Muvaffaqiyatli qarz oluvchilar moliyaviy bozorning eng qulay segmentida qarz olish va keyin qarzning aspektlarini boshqa bozorlarga almashtirish orqali o'zlarining moliyaviy operatsiyalarining valyutasi, narxi, muddati va shaklini moliyaviy ehtiyojlariga moslashtiradilar. Xalqaro moliya bozorlaridagi ushbu o'zgarishlar rivojlanayotgan mamlakat qarz oluvchilari uchun ba'zi salbiy oqibatlariga olib keladi. Kreditorlar va investorlar o'zlarining moliyaviy operatsiyalarini tanlashda, svoplar va boshqa xedjerlash usullaridan foydalanib, qabul qilinmaydigan xatarlarni qabul qilishda ko'proq tanlab olishlari mumkin. Mavjud moliyalashtirishning hozirgi yetishmasligini hisobga olgan holda, kreditga layoqatli qarz oluvchilar uchun moslashuvchanlikni va yanada qulayroq moliyalashtirishni ta'minlaydi, masalan, rivojlanayotgan mamlakatlar kabi kamroq kreditga layoqatli qarz oluvchilar uchun mavjud imkoniyatlarni cheklaydi. Qarz oluvchilar ushbu ta'sirni moliyaviy aktyorlarning muayyan guruhlarining xavf-xatar muammolarini hal qiladigan moliyalashtirish takliflarini tuzish orqali yumshatishi mumkin. Investorlar uchun umumiy maqsadli moliyalashtirishga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan ko'plab xavf toifalariga qaraganda loyiha bilan bog'liq aniq xavflarni baholash osonroq. Qarz oluvchilar, shuningdek, to'lov majburiyatlarini to'lash muddati, miqdori va valyutasini to'g'ridan-to'g'ri pul oqimi bilan bog'lash uchun moliyalashtirish takliflarini tuzishlari kerak.

Xulosa. Xalqaro moliya tizimi valyuta almashinuvi, xalqaro to'lov tizimlari va moliya bozorlari orqali milliy iqtisodiyotlarning o'zaro aloqalarini shakllantiradi. Davlatlar o'rtasidagi pul va kapital harakati, valuta kurslari va iqtisodiy siyosatlar bir-biriga ta'sir qilishi, natijada xalqaro iqtisodiy barqarorlikka erishish uchun davlatlar o'rtasida hamkorlik va tartibga solish zarur bo'ladi. Bugungi kunda globalizatsiya jarayonlari va yangi texnologiyalar xalqaro pul-moliya munosabatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Elektron to'lov

tizimlari va kripto-valyutalar dunyo miqyosida savdo va investitsiyalarning yangi shakllarini yaratmoqda. Biroq, bunday o'zgarishlar yangi xavf-xatarlarni, xususan, moliyaviy inqirozlar va risklarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois, xalqaro moliya tizimining barqarorligini ta'minlash uchun aniq va o'zaro anglashuvga asoslangan siyosatlarini ishlab chiqish muhimdir.

Shunday qilib, xalqaro pul-moliya munosabatlari nafaqat iqtisodiy, balki siyosiy va ijtimoiy jihatlarni ham o'z ichiga olgan kompleks tizimni tashkil etadi. Ushbu munosabatlarning to'g'ri boshqarilishi global iqtisodiyotning barqarorligi va o'sishiga katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Avdokushin Ye.F. - Mejdunarodnie ekonomicheskiye otnosheniya. M., 2002.
2. Andrianov V.D. - Rossiya v mirovoy ekonomike. M., 1998.
3. Vavilova V.A., Sameko G.V. - Ekonomika sovremennoy Rossii. M., 1998.
4. Gulyamov S., Ubaydullayeva R., Axmedov E. - Nezavisimiy O'zbekistan. T.,
5. Yershov M.V. - Valyutno - finansovie mexanizmi v sovremennom mire. M.,
6. Jurayev S., Jurayev T., va boshqalar. O'zbekiston va xalqaro tashkilotlar. T.: